

การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้*

SOFT POWER COMMUNICATION THROUGH THE CULTURE OF OFFERING TO ANCESTORS OF THE KUI-KHMER COMMUNITY IN THE LOCAL COMMUNITY OF SOUTHERN ISAAAN

อรัญญา พงศ์สะอาด^{1*}, ปฐมาพร เนตินันท์²

Aranya Phongsaard^{1*}, Patamaporn Netinant²

¹คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand

²คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²School of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Thadadr72@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้ ในฐานะซอฟต์แวร์ของชุมชน 2) ศึกษารูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร และผลการศึกษานำไปสู่แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะซอฟต์แวร์ของชุมชน ที่เป็นพลังการสร้างสามัคคีและส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว โดยศึกษาในพื้นที่อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นชุมชนพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวในด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ รวมถึงมีศาสนสถานอันเป็นประจักษ์พยานทางวัตถุ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการสื่อสารและแนวคิดเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชนเป็นกรอบในการศึกษา ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า พิธีเช่นสรวงปู่ตาเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เป็นซอฟต์แวร์ มีแม่จ๋าเป็นผู้สื่อสารหลักเป็นพลังและเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างความสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูลให้เกิดขึ้น ซอฟต์แวร์ที่ถูกถ่ายทอดโดยแม่จ๋าในพิธีเช่นสรวงปู่ตา ทำหน้าที่เหมือนกฎหมายจารีตที่มีข้อบัญญัติกำหนดพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ เป็นพลังที่ไร้การบังคับข่มขู่ นำไปสู่การปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซอฟต์แวร์ที่ถูกสื่อสารในพิธีเช่นสรวงปู่ตา จึงนำความสงบมาสู่ชุมชน การอยู่ร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ การสื่อสาร, วัฒนธรรมท้องถิ่น, ซอฟต์แวร์, พิธีเช่นสรวงปู่ตา, ชุมชนกุย-เขมร

Abstract

This research is qualitative research. The objectives are to 1) study the local culture in the ancestor worship ceremony of the Kui-Khmer community, Southern Isan Local Community . as

the soft power of the community 2) to study the communication model in transmitting local culture in the ancestral ceremony of the Kui-Khmer community and the result of this research will present some guidelines for developing integrated communications to convey local culture as a soft power that can benefit communities in creating unity and promoting the creative economy and tourism. By studying in the area of Sangkha District Surin Province, due to this local community that has a unique identity in terms of culture. wisdom and belief Including ancient sites which are physical evidence. The researcher uses the concept of communication. and the concept of community cultural economy It is a framework for studying. From document study and in-depth interviews with a key informant of 10 people, selected purposively. The research tools used were in-depth interviews. The research results found that the value of local cultural traditions as soft power. It is a power and an important tool that helps create unity. Help and support occur in the community. On the one hand, the soft power that was conveyed by Old Man Cham in the ancestral ceremony. It functions like common law with regulations that determine behavior in living together between people and people. people and nature It is a power without coercion. Leads to willing and sustained compliance. Soft power communicated through the tradition of offering offerings to ancestors thus bringing peace to the community Living together under mutual assistance Conservation of natural resources and a sense of community ownership. which is an important basis for sustainable development of local communities.

Keywords: Communication, Local Culture, Soft Power, Ancestor Worship Ceremony, Kui-Khmer Community

บทนำ

ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ผลักดันให้โลกในยุคศตวรรษที่ 21 ก้าวเข้าสู่การพัฒนาและใช้เทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ เป็นเครื่องมือสื่อสารและอำนวยความสะดวกมากขึ้นอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 เป็นช่วงเวลาของสังคมแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรม (Knowledge based Society and Innovation) ที่โลกมีการติดต่อสื่อสารแบบไร้พรมแดน (Borderless World) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Transformation) ทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารทั่วโลกสามารถเข้าถึงและใช้งานข้อมูลข่าวสารในลักษณะสองทางได้อย่างรวดเร็วและหลากหลายรูปแบบ พลังแห่งการสื่อสารสามารถเชื่อมโยงทุกแห่งบนโลกเข้าหากันได้แบบ real time ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงกระแสสังคมโลกที่กำลังจะเข้าสู่ภาวะสังคมปัญญาญาณหรือญาณวิถี (Intellectual Property) ซึ่งทุกองค์การทางสังคมจะให้ความสำคัญและใช้ประโยชน์จากทุนมนุษย์ (Human Capital) ด้วยการใช้อนุปัญญาและองค์ความรู้แบบสหวิทยาการเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนา (อิงอร เนตรานนท์, 2563) โดยการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารและสร้างการปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน รวมทั้งมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปัจเจกบุคคลและสังคม รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่เริ่มสูญหายและถ่ายทอดภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม (Smith, A.G., 1996)

ในขณะที่ทุกประเทศต่างต้องปรับตัวให้สามารถรับมือกับวิกฤติที่เกิดขึ้น โดยการให้ความสำคัญกับลักษณะเด่นของประเทศในการใช้ Soft Power Diplomacy (Zaharna, R.S. , 2007) หรืออำนาจด้านซอฟต์แวร์

เวอร์ (Soft Power) ซึ่งเป็นความสามารถในการจูงใจผู้อื่นให้ได้ผลตามที่ต้องการมากกว่าที่จะใช้การลงโทษหรือรางวัลจูงใจและไม่ใช่อำนาจเชิงการบังคับ (Hard Power) (Wilson III, E. J., 2008); (Nye, J. S. , 2021) นำเสนอจุดเด่นต่าง ๆ ของประเทศ เช่น เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นกลยุทธ์ (Lock, E., 2010) ประเทศระดับผู้นำโลกได้หันมาขยายอิทธิพลของตนไปยังภูมิภาคต่าง ๆ โดยอาศัยซอฟต์แวร์เวอร์ในการสร้างเสน่ห์ภาพลักษณ์ความชื่นชมและความสมัครใจพร้อมที่จะร่วมมือ (อิงอร เนตรานนท์, 2563) ซึ่งประเทศไทยมีพลังอำนาจแบบซอฟต์แวร์เวอร์ที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในระดับโลกหลายด้าน เช่น วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ประเพณี และอาหาร (รญาภรณ์ สุคนธรทรัพย์, 2561) ดังนั้นหากมีการเสริมสร้างบูรณาการเชิงวิชาการผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพได้หลายมิติ

ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยว โดยการสื่อสารการตลาดแคมเปญ “Visit Thailand Year 2022-2023: Amazing Thailand Has it all” ด้วยนโยบายเรื่อง Soft Power of Thailand เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามรอยวัฒนธรรม รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยการสื่อสารผ่านการใช้แพลตฟอร์มทางโซเชียลมีเดีย (ชนะใจ ดันไทรทอง, 2565) โดยการสอดแทรกเสนอเรื่องค่านิยมในเรื่องอัตลักษณ์วิถีชีวิตคนไทยที่แตกต่างกันในท้องถิ่น เช่น ประเพณี อาหาร วัฒนธรรม ฯลฯ และสร้างภาพลักษณ์หลักทำให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมอย่างมีนัยยะสำคัญเพื่อให้เกิดพลังอำนาจ (ฐณยศ โลพัฒนานนท์, 2564) เช่น การท่องเที่ยวปราสาทหินพิมายตามรอยมิวสิกวิดีโอเพลง Lalisa ของลลิษา มโนบาล ที่มียอดผู้ชมทางยูทูบมากกว่า 100 ล้านครั้ง ภายใน 48 ชั่วโมง ทำให้ผู้ชมทั่วโลกได้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นของไทย เป็นต้น การสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนซอฟต์แวร์เวอร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมในการดึงดูดการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทย เพื่อนำเสนอจุดขายอันทรงพลังของความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ สร้างโอกาสและความท้าทายใหม่ให้กับแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมดึงดูดใจ (Ruiz-Real, J., et al. , 2020)

จังหวัดสุรินทร์ เป็น 1 ใน 6 กลุ่มจังหวัดอีสานตอนใต้ที่มีความเป็นมายาวนานตามหลักฐานที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ (วรณัย พงศาชลากร, 2550) มีความเป็นสากลและติดต่อทางการค้าระหว่างกัมพูชา-ลาว-ไทย มาแล้วเนิ่นนาน (แอมอนิเย เอเจียน, 2539) มีชนพื้นเมืองคือชาวเขมรและกวย (เจริญ ไวรวิจกุล, 2544) ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดมายาวนาน เกี่ยวกับผี พราหมณ์และพุทธ จากบันทึกของ เอเจียน แอมอนิเย ระบุว่า พื้นที่บริเวณอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันนั้นอดีตเป็นป่าดงดิบหนาที่บ ดังที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพเรียกดินแดนบริเวณนี้ว่า เขมรป่าดง เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เป็นชาวกวย ซึ่งนิยมเรียกตนเองว่า คนดง ในดินแดนเขมรป่าดง หมายรวมถึงพื้นที่ชุมชนสังขะ ชุมชนพุนทรายและชุมชนภูมิโปน ของอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแหล่งสรรพวิทยาการทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา โบราณคดี คติชนวิทยาและรูปวิถีชุมชน ศิลปวัฒนธรรมทางด้านชุมชนโบราณ (Ancient Settlement) (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2539) โดยงามพิศ สัตย์สงวน ได้กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) ที่เกิดขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มไว้ว่า วัฒนธรรมชาวเขมร และวัฒนธรรมชาวกวย แม้จะเป็นกลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน แต่มีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543) ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์

จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่าหนึ่งในความเชื่อร่วมกันของชุมชนชาวกวย-เขมร ในชุมชนสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ที่ถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่นและถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ คือ การเซ่นสรวงบูชาผีปู่ตายาย หรือ แชนเนียกตา คือ พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน โดยมีเฒ่าจำเป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อสื่อสารกับผีปู่ตา หรือรับบัญชาจากผีปู่ตาให้มาแจ้งข่าวสารต่าง ๆ แก่ชุมชน ตลอดจนมีภาระหน้าที่ในการดำเนินพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาหรือดูแลบริเวณที่อยู่อาศัยของปู่ตา รวมทั้งต้องคอยดูแลรักษาป่าและพื้นที่รอบบริเวณดงปู่ตา ซึ่งเป็นอาณาเขตของผีปู่ตายาย การเซ่นสรวงปู่ตายายจึงมีความหมายเกี่ยวข้องกับการเกษตรและจิต

วิญญาณบนพื้นฐานความเชื่ออย่างเหนียวแน่นในอำนาจเหนือธรรมชาติ และมีส่วนสำคัญในกระบวนการกล่อมเกล่าและเรียนรู้ของคนในชุมชนที่ฝังรากลึกสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนในชุมชนชาวกูย-เขมร (ไพฑูรย์ มีกุล, 2533) รวมทั้งเป็นซอฟต์แวร์ที่สร้างพลังความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตคนในชุมชน สอดคล้องกับ ศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและซอฟต์แวร์ที่ทรงพลังของชุมชน การให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Culture Space) ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตผู้คนดังกล่าวก่อให้เกิดสำนึกในวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2556) และการสื่อสารและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ ในขณะที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมมีการถ่ายทอดและคงอยู่ต่อไปก็คือการสื่อสาร นั่นเอง (Tylor, E.B., 2016); (Roselle, L., et al., 2014)

ปัจจุบันทุนทางวัฒนธรรมนับเป็นซอฟต์แวร์ที่ถูกนำมาพิจารณาให้เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญและเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาประเทศเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับพลเมือง และปกป้องวัฒนธรรมชาติอันมีค่าของประเทศโดยมีรัฐเป็นผู้สนับสนุน (วิริยะ สว่างโชติ, 2561) เพื่อมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนไปพร้อมกัน (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), 2564)

ด้วยความโดดเด่นและความสำคัญดังกล่าว ประกอบกับผลสืบเนื่องจากงานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อพฤติกรรมทางการเมือง: กรณีศึกษาพิธีแห่นายของชุมชนชาวกูย ตำบลแจนแวน กิ่งอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ และ ประวัติศาสตร์ชุมชนในการจัดสวัสดิการเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานใต้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ในจำนวนข้อค้นพบหลายประการของงานวิจัยทั้งสองเรื่องดังกล่าว มีประเด็นเรื่องการสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะโดดเด่นในฐานะที่เป็น Soft Power ที่สำคัญต่อกระบวนการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเป็นแก่นของเนื้อหาที่สามารถนำมาขยายผลศึกษาวิจัยต่อยอด จึงนำมาสู่งานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีจุดเน้นเรื่องการสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นในฐานะซอฟต์แวร์เป็นสิ่งสำคัญ และด้วยการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้านแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) โดยมีแนวคิดทฤษฎีเป็นรากฐานในการวิเคราะห์ คุณภาพของงานวิจัยนี้จึงมิได้มุ่งเพียงศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต คติความเชื่อ และวัฒนธรรม เท่านั้น หากแต่เป็นการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นในมุมมองที่ทันสมัยขึ้นด้วยรากฐานความรู้และ สอดคล้องกับหลักการเสริมพลังชุมชน (Local Soft Power) อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีแห่นายของชุมชนชาวกูย-เขมร ชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้ ในฐานะซอฟต์แวร์ของชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีแห่นายของชุมชนชาวกูย-เขมร ชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้ ในฐานะซอฟต์แวร์ของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การทบทวนงานวิจัย บทความ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประกอบพิธีแห่นายของชุมชน นอกจากนี้ยังตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นสรุปผลข้อมูล โดยมีแนวคิดและทฤษฎีเป็นกรอบในการตีความและอภิปรายผล

ขอบเขตเนื้อหา การศึกษานี้จะศึกษา ในประเด็นการสื่อสารและการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีแห่นายของชุมชนชาวกูย-เขมร ชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้ ในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นซอฟต์แวร์ของชุมชนและ

รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเซ่นสรวงปู่ตา ผ่านผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการหรือที่เรียกว่า “เฒ่าจ๊า” ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีและเป็นผู้ส่งสารไปยังคนในชุมชน

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในพื้นที่ชุมชนสังขะ ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็น 1 ใน 6 กลุ่มจังหวัดอีสานตอนใต้ที่มีชุมชนเข้มข้นทางวัฒนธรรมและมีความเป็นชุมชนดั้งเดิม บริเวณนี้เคยเป็นเขตเส้นทางราชมรรคาของกษัตริย์ขอมตามหลักฐานที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ (วรณัย พงศาชลากร, 2550) รวมทั้งยังมีหลักฐานหลงเหลือแสดงให้เห็นว่า พื้นที่อีสานใต้ เคยมีความเป็นสากลและติดต่อทางการค้าระหว่างกันมาแล้วเนิ่นนาน (แอมอนิเย เอเจียน, 2539) มีชนพื้นเมืองคือชาวเขมรและกวย ซึ่งมีความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดมายาวนานในด้านความเชื่อเกี่ยวกับผี พราหมณ์และพุทธ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ประกอบด้วย กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน และเฒ่าจ๊า 3 คนในพื้นที่ชุมชนสังขะ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ความคิดเห็น มุมมอง และทัศนะเกี่ยวกับวัฒนธรรมและพิธีการเซ่นสรวงปู่ตาในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมและประเพณีชุมชน และแบบสอบถามแบบกึ่งมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในงานวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีล่ามภาษา กวย 1 คน และล่ามภาษาเขมร 1 คนเป็นผู้ช่วยแปลภาษา มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ คือ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากงานวิจัย บทความ เอกสารทางประวัติศาสตร์ 2) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นติดต่อประสานงานเพื่อขอนัดวันเวลาและสถานที่สัมภาษณ์ ระหว่างการสัมภาษณ์ทำการจดบันทึกย่อและบันทึกเสียงและภาพถ่ายระหว่างสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงและสรุปเอกสาร จัดทำตารางจัดระเบียบข้อมูล แยกตามประเด็นหลักของการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าและตรวจสอบความน่าเชื่อถือการวิจัยตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ประเด็นวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเซ่นสรวงปู่ตาของชุมชนกวย-เขมร อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ในฐานะซอฟต์แวร์เวอร์ชันของชุมชน พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและกวย กวย มีการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นเซ่นสรวงปู่ตาด้วยวิธีการชิมชั๊บและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งได้ 3 รุ่น คือ รุ่นปู่ย่าตายาย รุ่นพ่อแม่และรุ่นเยาวชน กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองมีการรับรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษาพูด การแต่งกาย และวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในวิถีชีวิตและการมีกิจกรรมส่วนรวมอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาและความศรัทธาต่อบรรพบุรุษ

1.1 ความเชื่อในเรื่องการนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่า ชุมชนมีพื้นฐานความเชื่อในเรื่องผี พุทธ พราหมณ์ ซึ่งนำไปสู่การยึดถือปฏิบัติที่เป็นประเพณี สำหรับการเซ่นสรวงปู่ตา หรือแซนเนียกตา (แซนเนียะตา) นั่นคือพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านซึ่งทุกหมู่บ้านจะสร้างศาลให้สิ่งสถิตในบริเวณใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ โดยใช้ท่อนไม้หรือป่ดินเป็นรูปแทนปู่ตายาย (เนียกหรือเนียะ หมายถึง ย่า และยาย ตา หมายถึง ปู่และตา) (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, 2566) ก่อนถึงวันพิธี “การเลี้ยงผีปู่ตา” ชาวบ้านจะไปช่วยกันถาก

ทางทำความเข้าใจความสะอาดบริเวณตบปุตา ผู้ร่วมพิธีจะนำเครื่องเช่นไห้ว เช่น อาหารคาวหวาน ไก่ เหล้า ไปถวายตบปุตา พร้อมกับคนอื่น ๆ โดยมีหม่อเจ้าหรือเฒ่าเจ้า เป็นผู้ประกอบพิธี เมื่อเริ่มพิธีบูชาเจ้าปู่ ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบูชาเจ้าปู่พร้อมทั้งกล่าวความ สรุปได้ว่า “ประชาชนทุกคนในที่นี้เป็นลูกบ้าน ที่เปรียบเสมือนเป็นลูกหลานของเจ้าปู่ ได้พร้อมใจกันนำเครื่องเช่นไห้วมาถวายเจ้าปู่ ขอได้โปรดให้เจ้าปู่รับของถวาย ของเหล่านี้ด้วย พร้อมทั้งขอให้ลูกหลานในที่นี้ได้มีโอกาสชื่นชมบารมีอภินิหารของเจ้าปู่ ขอให้เจ้าปู่เข้าสู่ (เข้าร่าง) หม่อเจ้า” เมื่อเจ้าปู่เข้าชุมแล้ว หม่อเจ้าจะเดินพูดคุยกับชาวบ้านด้วยเรื่องราวต่าง ๆ นานา ตามแต่ชาวบ้านจะซักถาม เช่น เรื่องเจ็บป่วยต่าง ๆ ของหาย ฟ้าฝนจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ ตลอดจนการกลับมาของญาติที่จากไปนาน จึงนับได้ว่าเป็นโอกาสที่มนุษย์ได้ติดต่อกับดวงวิญญาณ จากการพิจารณาอากัปกิริยาของหม่อเจ้า การจรรโลงไว้ซึ่งจารีตประเพณีของท้องถิ่น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 2566) หลังเสร็จพิธีก็จะมีการนำด้ายผูกแขนเรียกขวัญไปผูกข้อมือให้กับลูกหลานที่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นเสร็จพิธี คนในกลุ่มชาติพันธุ์กูย-เขมร เชื่อว่าดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะคอยดูแลลูกหลานอยู่ใกล้ ๆ ไม่ไปไหน ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในโลกมนุษย์แต่ก็จะเป็นหูเป็นตาคอยให้การช่วยเหลือ และปกป้องรักษาให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยเหลือลูกหลานประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, 2566)

1.2 วัฒนธรรมความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งสืบทอดวัฒนธรรม/พิธีกรรมต่าง ๆ คนในชุมชนท้องถิ่นอีสานส่วนใหญ่แม้จะอพยพแรงงานไปทำงานนอกชุมชน แต่จะต้องเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนเองเป็นประจำปีหนึ่งหลายครั้ง เพื่อร่วมกิจกรรม ประเพณีชุมชนตามความเชื่อของตนเอง เช่น แขนงเฒ่าหรือแขนงเฒ่าตา นี้ การได้พบปะและรวมญาติของคนในชุมชนท้องถิ่นอีสานจะเป็นการรวมตัวของครอบครัวเกือบทั้งหมด นำไปสู่การจับจ่ายใช้สอยและการบริโภคที่เพิ่มปริมาณขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนขยายตัวมากขึ้นในช่วงงานประเพณี

2. รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตา พบว่า

2.1 รูปแบบการสื่อสารในวัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีลักษณะของการใช้สื่อดั้งเดิม คือ การสื่อสารผ่านสื่อบุคคลทั้งก่อนการประกอบพิธีเช่นสรวงปู่ตาและในขณะประกอบพิธี กล่าวคือ 1) ก่อนการประกอบพิธีจะมีการสื่อสารผ่านสื่อบุคคลได้แก่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ และสื่อสารผ่านการบอกต่อ การเคาะประตูบ้าน และหอกระจายข่าวหมู่บ้านให้คนในชุมชนรับรู้ถึงกำหนดการประกอบพิธี 2) การสื่อสารในการประกอบพิธีเป็นการสื่อสารสองทางโดยหม่อเจ้าหรือเฒ่าเจ้า ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน คือ ผู้สื่อสารกับพลังเหนือธรรมชาติและถ่ายทอดสู่ชุมชนผ่านพิธีเช่นสรวงปู่ตา เฒ่าเจ้าจึงทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับสารจากวิญญาณที่สถิตอยู่ ณ ศาลปู่ตาและเป็นผู้ส่งสารไปยังผู้ร่วมชุมชนทุกคน ผู้ที่จะนำเครื่องเช่นไห้วไปบวงสรวงปู่ตาจะต้องให้เฒ่าเจ้าเป็นผู้ประกอบพิธีให้ ดังนั้น รูปแบบการสื่อสารของเฒ่าเจ้าจึงเป็นแบบการสื่อสารสองทางที่ผู้สื่อสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ ทิศทางการไหลของสารมีความหลากหลายทั้งจากบนลงล่างจากล่างขึ้นบนและระดับเดียวกัน และมีลักษณะการป้อนกลับของสารได้อย่างรวดเร็ว

หม่อเจ้าหรือเฒ่าเจ้า โดยปกติจะเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม (Moral Leadership) แม้จะเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ แต่ก็เป็นผู้ที่ได้รับฉันทานุมัติจากชุมชนให้เป็นตัวแทนและเป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับปู่ตา เป็นตัวแทนปู่ตา ในหลายชุมชนนอกจากเฒ่าเจ้าจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีและเป็นสื่อกลางระหว่างผีปู่ตากับชุมชนแล้ว เฒ่าไ้ยังเป็นผู้ดูแลรักษาป่าและพื้นที่รอบบริเวณตบปุตา ซึ่งเป็นอาณาเขตของผีปู่ตาด้วย ดังนั้นเมื่อเฒ่าไ้เป็นผู้มีบทบาทผูกพันกับผีปู่ตาและชุมชนจึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์แทนสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนซึ่งคนในชุมชนจะให้ความเคารพยำเกรง ทำให้การกระทำ คำพูดของปู่ตาสื่อสารผ่านเฒ่าไ้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน และเป็นที่มาของการแก้ปัญหาต่างๆของชุมชนและการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานเรื่องต่างๆของชุมชนด้วย (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, 2566) การสื่อสารของเฒ่าไ้จึงเป็นซอฟต์แวร์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่มีผลต่อพฤติกรรมของชุมชนอย่างยิ่ง

2.2 การสื่อสารของเผ่าจามีลักษณะที่เป็นซอฟต์แวร์สาระสนเทศสำหรับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำเนาร่วมกันของคนในชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างพลังขับเคลื่อนของชุมชน และมีผลเป็นข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกันภายในชุมชนและอาจนำไปสู่มติในที่ประชุมกลางหมู่บ้าน หรือเผ่าจามีเป็นผู้กำหนดขึ้นมาเองตามคำขอของปู่ตา ข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่างๆ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, 2566) มีดังนี้

2.2.1 ห้ามจับสัตว์ทุกประเภทในบริเวณดงปู่ตา และให้ถือว่าเขตนั้นเป็นเขตอภัยทาน สัตว์ที่มาอาศัยอยู่คือบริวารของผีปู่ตา จึงห้ามผู้ใดล่า ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ดงปู่ตาในอดีตเป็นเขตป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด

2.2.2 ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในป่าปู่ตาจะกว่าจะได้รับอนุญาตจากเผ่าจามีหรือมติของหมู่บ้าน และมีเงื่อนไขว่า เมื่อตัดต้นไม้ไปจะต้องปลูกลูกไม้ชนิดเดียวกันให้ปู่ตาในจำนวนเท่ากัน

2.2.3 ห้ามแสดงกิริยาหรือพฤติกรรมไม่เหมาะสมอันเป็นการลบหลู่ปู่ตา

2.2.4 ห้ามประพาดดินในเชิงซู้สาว หรือ มั่วสุมเสพของมีนเมา อันเป็นการแสดงเจตนาในการไม่เคารพปู่ตา

2.2.5 ห้ามพูดจาลบหลู่ดูหมิ่นหรือกล่าววาจาใด ๆ ที่สื่อเจตนาว่าไม่เคารพปู่ตา

อภิปรายผล

1. วัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุ่ม-เขมร อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ในฐานะซอฟต์แวร์ของชุมชน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีและสิ่งเหนือธรรมชาติในพิธีเช่นสรวงปู่ตา สอดคล้องกับความเชื่อในสิ่งที่เรียกว่า Animism หมายถึง ความเชื่อในเรื่องผีและวิญญาณ เป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งหมด ซึ่ง E.B Tylor ได้กล่าวว่า คือ ความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ หรือ Religion is the belief in supernatural beings ที่รวมเอาความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเข้าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา (ภูมิจิต เรื่องเดช, 2542) จากผลการวิจัยที่พบว่า มีการใช้ท่อนไม้หรือบันดินแทนปู่ตายาย ยังเป็นไปตามการศึกษาของงามพิศ สัตย์สงวน ที่ได้แบ่งประเภทต่าง ๆ ของความเชื่อทางศาสนา การปฏิบัติและพิธีกรรมไว้ โดยความเชื่อประเภทหนึ่งเรียกว่า คติถือของคลังของศักดิ์สิทธิ์ (Animalism) หมายถึงความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ไม่มีรูปร่างลักษณะและบุคลิกภาพที่เหมือนมนุษย์ทั่วไป หรือ มานา (Mana) คือ อำนาจเหนือธรรมชาติ ฆาตกรรมอยู่ในวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ หิน ลูกศร หรือมีอยู่ในตัวคนด้วย อำนาจเหนือธรรมชาติที่ชื่อมานานี้ เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จแต่ก็เป็นพลังอำนาจที่มีความอันตรายถ้าใช้โดยไม่ระมัดระวัง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543) นอกจากนั้นข้อค้นพบของงานวิจัยประเด็น ซอฟต์แวร์วัฒนธรรมท้องถิ่นยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของชนะใจ ต้นไทรทอง เรื่องกลยุทธ์การสร้างซอฟต์แวร์วัฒนธรรมในภาพยนตร์ไทยเพื่อส่งเสริมจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว ที่พบว่า ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนล้วนเห็นความสำคัญของซอฟต์แวร์วัฒนธรรมในประเทศไทยที่สามารถช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งซอฟต์แวร์ของไทยมี 5 ด้านประกอบด้วย ภาพยนตร์ อาหาร วัฒนธรรมประเพณี มวยไทย และแฟชั่นการแต่งกาย ทั้งนี้ ภาครัฐได้นำซอฟต์แวร์ไปใช้เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนประเทศด้วยการสื่อสารและยกตัวอย่างซอฟต์แวร์ในประเทศออกมาเป็นระยะ แต่ยังขาดความต่อเนื่องและการสร้างองค์ความรู้ในเรื่องซอฟต์แวร์อย่างจริงจัง (ชนะใจ ต้นไทรทอง, 2565)

1.2 วัฒนธรรมความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือเกื้อกูล (Mutual Aid) (Kropotkin, P., 1902) ซึ่งถูกสื่อสารผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในพิธีเช่นสรวงปู่ตา มีบทบาทต่อพฤติกรรมคนใน

ชุมชนในฐานะที่เป็นซอฟต์แวร์อย่างชัดเจน การเช่นไหว้ศาลปู่ตา และความเชื่อในเรื่องผีปู่ตาและเฒ่าจ๋า สื่อถึงความสำคัญของปัทมสถานของสังคมที่เป็นซอฟต์แวร์ (Zamorano, M. M., 2016) ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องควบคุมสังคมและธำรงความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้ว ยังเป็นแบบแผนพฤติกรรมอันเป็นที่คาดหวังของชุมชนเป็นมาตรฐานที่สมาชิกทั้งหมดได้รับการประสงคให้ปฏิบัติตาม จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ตัวอย่างเช่น เมื่อต้องการติดต่อกับปู่ตาจะต้องติดต่อผ่านเฒ่าจ๋า หรือข้อแนะนำ ข้อห้าม ที่สื่อผ่านเฒ่าจ๋าถือเป็นสิ่งที่คนในชุมชนต้องยึดถือปฏิบัติ เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ การปฏิบัติในเรื่องศาลและตงปู่ตาจึงเป็นปัทมสถานทางสังคม ซึ่งเกิดจากการที่คนในสังคมปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติตามคตินิยมของตน จนกลายเป็นระเบียบ แบบแผน หรือประเพณีนิยม ซอฟต์แวร์ในงานวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับองค์ประกอบ 3 ประการของซอฟต์แวร์ในการศึกษาของ พีระ เจริญวัฒนกุล ได้แก่ 1) วิธีการที่ไม่ใช่การบังคับ 2) ทรัพยากรที่เป็นวัฒนธรรมหรือเป็นเรื่องคุณค่าที่ตรงกับเป้าหมายของการใช้ซอฟต์แวร์ และ 3) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ซอฟต์แวร์ที่ตรงเป้าประสงค์ของผู้ใช้อ้างอิง (พีระ เจริญวัฒนกุล, 2565) และวัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่ขายได้ในเชิงการท่องเที่ยวหากเรารู้จักการสร้างคุณค่าและสนับสนุนให้ซอฟต์แวร์ขยายและพัฒนาศักยภาพได้ต่อเนื่อง ซอฟต์แวร์จะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงการฟื้นตัวหลังการแพร่ระบาดโควิด-19 ที่มุ่งสู่นโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือ Creative Economy (นิติ ภาวครพันธุ์, 2022)

ความเชื่อที่คนในชุมชนมีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ในที่นี้คือ วิญญาณของปู่ตา ยังสอดคล้องกับการศึกษาโลกทัศน์ของความเชื่อเรื่องผีของชาวอีสานว่า ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณของชาวอีสานซึ่งนับถือศาสนาพุทธนั้น ก็มีทั้งศาสนาพราหมณ์และผีเข้ามาผสมกลมกลืนในการประกอบพิธีกรรมในวิถีชีวิตอยู่เสมอ อาทิ 1) ผีดำหรือ ผีบรรพบุรุษ เป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นเสมือนตัวแทนแห่งความกตัญญูที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีคนอีสานและเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของระบบการเมืองแบบไทย และ 2) ผีปู่ตา เป็นผีประจำหมู่บ้าน คอยพิทักษ์รักษาหมู่บ้านและชาวบ้าน ตลอดจนทรัพย์สินของส่วนรวม ผีปู่ตาจะช่วยคนดีที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และจะลงโทษผู้ละเมิดกฎเกณฑ์หรือฮึดคองเหล่านั่น ที่พำนักอาศัยของผีปู่ตาจะสร้างเป็นโรง เรือน หรือศาล (ตบ) เป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง ในอดีตจะมีบรรยากาศที่น่ากลัว คนในชุมชนจะรู้ว่า บริเวณดังกล่าวเป็นอาณาเขตของปู่ตา หรือ ดอนปู่ตา หรือตงปู่ตา (ไพฑูรย์ มิกุล, 2533)

2. รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 รูปแบบการสื่อสารในวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะของการใช้สื่อดั้งเดิมนั้นสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทธรา อุตระกุล ที่พบว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมมาแต่อดีต เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อมคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านั้นถ่ายทอดผ่านกระบวนการสื่อสาร (ดวงพร คำบุญวัฒน์, 2555) โดย Inglehart, R. & Welzel, C. ที่ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความรู้ การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ผ่านสื่อสาร หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต จะส่งผลให้ความรู้และค่านิยมเข้ามาในวัฒนธรรมและส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงในการตัดสินใจ วิถีชีวิต ทักษะคิด และความคิด และความรู้ใหม่สามารถส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงในการเมือง การสื่อสาร และการทำงานได้ (Inglehart, R. & Welzel, C., 2005) ดังนั้นแม้รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิธีเช่นสรวงปู่ตาแต่ก็มีแนวโน้มจะมีการพัฒนาการสื่อสารได้มากขึ้น เมื่อมีคนรุ่นใหม่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของซอฟต์แวร์ด้านวัฒนธรรมได้ ดังผลการศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของซอฟต์แวร์ด้านอาหารพื้นถิ่นจังหวัดสุโขทัย ที่ศึกษาการรับรู้ซอฟต์แวร์ด้านอาหารพื้นถิ่นของนักท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์พบว่า อาหารท้องถิ่นสามารถเป็นเครื่องมือดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเป็นสื่อในการบอกเล่าเรื่องราว การใช้ชีวิตในท้องถิ่นและการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น ซึ่งสื่อ

ออนไลน์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาเที่ยวท่องเที่ยวมากขึ้น (ปรีชา ตั้งสุขชัยศิริ และคณะ, 2565) ดังนั้น ผลการวิจัยนี้จึงสอดคล้องกับการศึกษาของ ฐิตาภา บำรุงศิลป์และคณะ ที่ศึกษาพบว่า สื่อมีอิทธิพลสำคัญในการ กระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น (ฐิตา ภา บำรุงศิลป์ และคณะ, 2564) และอิงอร เนตรานนท์ ที่ศึกษาพบว่า การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ในรูปแบบของการ วรรณคดี การสร้างเสริม ศักยภาพซอฟต์แวร์ชาวไทยสร้างพันธมิตรร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศ สร้างทุนมนุษย์ สร้างปราชญ์ชาวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับรูปแบบการใช้ ซอฟต์แวร์ตามการใช้เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ (Information Operation: IO) ที่เหมาะสม (อิงอร เนตรานนท์, 2563) ทั้งนี้อาจทำได้โดยการสื่อสารแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล โดยใช้เทคนิค “การเล่าเรื่อง” เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งปัจจุบันและองค์ความรู้ของกลุ่มผู้โดดเด่น ด้านวัฒนธรรม มีความสามารถในการเล่าเรื่องทางวัฒนธรรมได้ดีมักเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งไม่ถนัดในการใช้สื่อดิจิทัล หรือสื่อสังคมออนไลน์ ในขณะที่กลุ่มเด็กและเยาวชนโดดเด่นด้านความรู้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสามารถ สร้างและเผยแพร่สื่อดิจิทัลได้ดีผ่าน ดังนั้น รูปแบบการสื่อสารวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นซอฟต์แวร์ของชุมชน จึงควรเลือกใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง เพราะเป็นการสื่อสารที่อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติของความรู้และความรู้สึกของผู้ ส่งสารซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความจริงใจในการสื่อสาร อย่างไรก็ตามการเล่าเรื่องนั้น เป็นการสื่อสารเรื่องราว ความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่กับตัวบุคคล จากประสบการณ์ดำเนินชีวิตที่สั่งสมมา จึงเป็นทักษะแนวปฏิบัติหรือบางกรณีเป็น พรสวรรค์ของบุคคลอื่นฟังโดยไม่ต้องศึกษาเรื่องเหล่านั้นใหม่

2.2 การสื่อสารของเจ้าผู้ที่เป็นตัวแทนของชุมชนติดต่อสื่อสารกับผีป่วนหรือรับปัญหาจากป่วน มาแจ้งข่าวแก่ชุมชน ตลอดจนมีภาระหน้าที่ในการดำเนินกิจการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีป่วนและบริเวณที่อยู่ อาศัยของป่วน นอกจากนั้น เจ้าผู้ยังต้องคอยเอาใจใส่ดูแลปกป้องพื้นที่บริเวณป่า ต้นไม้ สัตว์รวมถึงทรัพยากร ผลผลิตจากธรรมชาติต่าง ๆ บริเวณดงป่วน เพื่อให้อยู่ในสภาพปกติตามบัญชาของผีป่วน ด้วยถือว่า สมบัติต่างๆ เป็นของป่วนใครละล่วงละเมิดมิได้ หากคนในชุมชนมีความจำเป็นต้องการใช้สอยสิ่งใดจากดงป่วน เช่น พืช ผัก สมุนไพร หรือสัตว์ ต้องขออนุญาตผีป่วนเป็นส่วนตัวโดยสื่อสารผ่าน เจ้าผู้ มิฉะนั้นจะถูกผีป่วนลงโทษให้ได้รับภัย พิบัติต่างๆจนอาจถึงแก่ชีวิตได้ เจ้าผู้จึงเป็นเสมือนสัญลักษณ์และสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนและเป็นตัวแทน ของซอฟต์แวร์ในท้องถิ่น ในบางชุมชนการสืบทอดตำแหน่งเจ้าผู้จะเป็นการสืบทอดในสายตระกูล เนื่องจาก เป็นที่ยอมรับเคารพ และนับถือของคนในชุมชน เจ้าผู้ จึงถือได้ว่าเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่มีหน้าที่สำคัญใน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและเป็นเสมือนศูนย์รวมของความศรัทธา ความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ สอดคล้อง กับการศึกษาของ กวี วงศ์พุ่ม ที่ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของ กิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มี อิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง เป็นผู้นำพากลุ่มไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ผู้นำจะสามารถแสดงพฤติกรรมในการนำ โดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐาน โดยจะเป็นผู้มีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่าง อันก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด และเป็นผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ (กวี วงศ์พุ่ม, 2535) และ Huse, E. F. ที่ให้ความหมาย ผู้นำ ว่าเป็นผู้ที่สามารถในการชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามต้องการ ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมายบุคคลอื่นใน กลุ่มที่เหลือนั่นคือผู้ตาม (Huse, E. F., 1978) รวมทั้ง Yulk, G.A. ที่ให้ความหมายผู้นำไว้สอดคล้องกับเจ้าผู้ใน งานวิจัยนี้ว่า คือ บุคคลที่ได้รับการยกย่องขึ้นมาจากกลุ่ม เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือให้กลุ่มประสบ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Yulk, G.A., 2006)

ดังนั้น การสื่อสารของเจ้าผู้ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังมีลักษณะของการเอาชนะใจประชา อันเป็นอำนาจรูปแบบหนึ่งซึ่ง Nye, J.S. เรียกว่า Soft Power เป็นภาพลักษณ์หนึ่งของผู้นำและเป็น

เส้นทางวัฒนธรรมซึ่งปราศจากความรุนแรง ทั้งนี้แหล่งที่มาของการขับเคลื่อน Soft Power ตามแนวคิดของ เนย์ ประกอบด้วยทรัพยากรพื้นฐาน 3 ประการ คือ วัฒนธรรมที่สามารถโน้มน้าวผู้อื่นได้ ค่านิยมทางการเมือง นโยบายที่ชอบธรรมและใช้อำนาจอย่างมีศีลธรรม (Nye, J. S., 1990); (Nye, J. S., Jr., 2004) สอดคล้องกับแนวคิดของ Cooper, R. ที่กล่าวไว้ในทิศทางเดียวกันว่า Soft Power เป็นอำนาจในการจูงใจให้ทำตามหรือเลียนแบบซึ่งมีที่มาจาก 3 แหล่ง โดย 1 ใน 3 แหล่งนั้นคือ วัฒนธรรม (Copper, R. , 2004) อย่างไรก็ตามซอฟต์แวร์อาจไม่ใช่เรื่องของวัฒนธรรมเพียงลำพัง แต่เป็นเรื่องการใช้อำนาจผ่านวัฒนธรรมและอำนาจของวัฒนธรรมด้วยตัวของมันเอง แต่ตรรกะทางวัฒนธรรม (cultural logic) วิธีการหรืออำนาจในการนำวัฒนธรรมบางอย่างมานำเสนอผ่านสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม ต่างหากอาจเรียกว่าเป็นซอฟต์แวร์ (นิยามิล หะยิชะ, 2566) ดังนั้นหากพิจารณาวิธีการสื่อสารของเผ่าจ้าว จะพบว่าซอฟต์แวร์อาจเกิดขึ้นพร้อมกับฮาร์ดแวร์ แต่ในระดับความเข้มข้นหรือวิธีที่แตกต่างหรือสมดุลกันการสื่อสารแบบสองทาง (Two -Way Communication) ผ่านสื่อที่หลากหลายรูปแบบออกไปยังภายนอกชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

1. ข้อปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนเป็นจารีตประเพณีท้องถิ่น ผู้ปฏิบัตินั้นรู้สึกร่วมกันว่า จะต้องปฏิบัติตาม เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติมีค่าเทียบเท่ากับกฎหมาย (ในทางนิติศาสตร์ เรียกลักษณะเด่นของจารีตประเพณีเช่นนี้ว่า Opinio Juris) ยิ่งไปกว่านั้น จารีตประเพณีเหล่านี้ยังมีสภาพบังคับสำหรับกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกล่าวคือ สมาชิกในสังคมนั้นจะร่วมกันประณามต่อต้านหรือเกิดความรู้สึกผิดสำหรับผู้ฝ่าฝืนจารีตประเพณี แม้สภาพบังคับเช่นนี้ในบางกรณีไม่ชัดเจนเท่ากับระบบการบังคับในลักษณะที่เป็นทางการเช่นกฎหมาย กระนั้น จารีตประเพณีก็ยังเป็นเรื่องอันครอบคลุมทุกมิติของสังคมมากกว่ากฎหมาย ดังนั้น ในกระบวนการร่างกฎหมายจึงน่าจะมีการนำจารีตประเพณีมาปรับใช้ เพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ดังกรณีที่มีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยว่า กรณีที่ไม่ปรากฏบทกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่อาจนำมาบังคับแก่กรณีได้แล้ว ให้หา “จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น (Local Customary)” มาใช้ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งเช่นกันในการส่งเสริมและพัฒนาซอฟต์แวร์ของชุมชนให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่นการยอมรับอัตลักษณ์ของชุมชนในส่วนการใช้อำนาจเพื่อสร้างความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันและการอนุรักษ์ป่าชุมชนดังผลของการวิจัยนี้

2. การสื่อสารเพื่อสืบสานความเชื่อ ความศรัทธาและการดำเนินชีวิตทางวัฒนธรรม จะถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวชุมชนได้ ดังนั้นการศึกษาความรู้ ทำความเข้าใจและการยอมรับในวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น และทำให้รับรู้ได้ถึงความรู้สึกร่วมกันของการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น (Generation to Generation Knowledge Transferred) ซึ่งในปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตโดยคนในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็ก ส่วนคนวัยทำงานและกลุ่มวัยเรียนได้แยกที่อยู่ไปอาศัยในเมืองใหญ่ ทำให้กิจกรรมที่เคยทำร่วมกันในอดีตลดลงหรือขาดหายไป ดังนั้น การส่งเสริมกิจกรรมที่ทำร่วมกันในครอบครัวรวมถึงกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี จะช่วยกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนกลับมาเข้าร่วม นำไปสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างการทำกิจกรรม โดยผู้ใหญ่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้นำเสนอรูปแบบใหม่ของกิจกรรมการสื่อสาร หรือ ถ่ายทอดข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล (Digital Communication Creativity) ท้ายที่สุดจะเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Activity) แบบสมัครใจ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดจะเกิดการเรียนรู้และซึมซับเป็นความจำระยะยาวจากการร่วมกิจกรรมและถ่ายทอดเรื่องราวสืบทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

วัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาและการสื่อสารผ่านเผ่าเจ้า แสดงให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชน อันประกอบด้วย “พฤติกรรม” และ “วิถีคิด” ตามครรลองแห่งจารีตนิยมของกลุ่มที่มี “เจตนา” เป็นตัวกำกับและขับเคลื่อน ความเป็นตัวตนของชุมชนจึงมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตรอยู่ตลอดเวลา ดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้กล่าวไว้ว่า ความผูกพันภายในชุมชนท้องถิ่นมีพื้นฐานมาจากการอยู่ร่วมกันและสื่อสารกันผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชน มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก (mutual aid) และความปรองดองกันในฐานะญาติพี่น้อง ความผูกพันภายในชุมชนสูงนี้ยังหมายถึง ความคงรักษาความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) ของชุมชนและรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้ได้ในช่วงเวลายาวนานก่อนการเข้ามาสู่ยุคที่มีรัฐ ภาพรวมของชุมชนท้องถิ่นจึงสะท้อนให้เป็นวิถีชีวิตที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งให้ความสำคัญกับจิตใจ ความยุติธรรมและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ในงานวิจัยนี้ยังมีประเด็นเรื่องข้อเสนอแนะซึ่งมาจากผลการวิจัย ดังนี้ 1) รัฐและชุมชนควรต้องมีพันธกิจร่วมกันที่จะสร้างชุมชนที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยใช้ซอฟต์แวร์ในรูปของวัฒนธรรมชุมชนและความช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเครื่องร้อยรัดจิตใจและสื่อสารไปยังคนรุ่นใหม่ เพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งและมีพลังขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยในอนาคต 2) หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิจัยและนักพัฒนา ควรศึกษาและกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงพื้นฐานศักยภาพของตนเอง ทั้งในทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความรู้และด้านฐานทรัพยากร อันเป็นรากฐานสำคัญและจำเป็นต่อการกระบวนการพัฒนาตนเองและพึ่งตนเอง ควรจะมีการพัฒนาแนวคิดนี้ให้เป็นระบบคิดที่สมบูรณ์ เผยแพร่และประสานแนวคิดให้กับชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกแบบชุมชนที่แจ่มชัดอันจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3) ส่งเสริมการสื่อสารแบบบูรณาการด้วยสื่อหลากหลายประเภท ได้แก่สื่อดั้งเดิม คือ การสื่อสารแบบบอกต่อ การใช้ป้ายประกาศ โฆษณาประชาสัมพันธ์ และสื่อใหม่ ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ ดิจิตอล ยูทูบ ฯลฯ เพื่อสื่อสารเผยแพร่และขับเคลื่อนกระบวนการในการสืบสานและขับเคลื่อนซอฟต์แวร์ของชุมชนในรูปของวัฒนธรรม 4 ลักษณะ ได้แก่ 3.1) การอนุรักษ์ เป็นการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ เรื่องราว คำบอกเล่า คำสอน ตำนาน ประเพณี ฯลฯ โดยหน่วยงานราชการหรือเอกชนในท้องถิ่นอาจสนับสนุนการดำเนินการ รวมทั้งการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้การยอมรับ ปรากฏชาวบ้าน และวิถีพื้นบ้าน การอนุรักษ์จะทำให้ชาวบ้านเกิดความภูมิใจและเห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง 3.2) การฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญา เช่น การเช่นสรวงปู่ตา การอนุรักษ์ดงปู่ตา ป่าชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้การฟื้นฟูดังกล่าวนี้ หากมีการปรับปรุงลักษณะบางประการของภูมิปัญญา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ก็จะทำให้ภูมิปัญญานั้นได้รับการยอมรับและขยายตัวออกไป 3.3) การประยุกต์ ภูมิปัญญาโดยการผสมผสานระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ เพื่อให้กลายเป็นเทคโนโลยีขึ้นมา เช่น การรักษาโรคโดยที่ไม่ทำลายคุณค่าดั้งเดิม เช่น การผสมระหว่างแผนสมัยใหม่กับแพทย์แผนโบราณ โดยแพทย์สมัยใหม่ อาจรักษาสภาพร่างกายเชิงกายภาพ ขณะที่พิธีกรรมชุมชน อาจส่งผลต่อกำลังใจของผู้ป่วยให้เข้มแข็งขึ้น เป็นต้น และ 3.4) การสร้างใหม่ โดยนำองค์ความรู้เดิมมาสังเคราะห์ การสร้างใหม่ที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเกิดได้โดยการทำงานของหน่วยงานรัฐ คือ การรับรองกฎหมายจารีตของชาวบ้าน เช่น กฎเกณฑ์ในการรักษาพื้นที่ป่าชุมชนในดงปู่ตา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอิสระ มีอำนาจในการตัดสินใจ มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กวี วงศ์พุม. (2535). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: พี. เค. อินเตอร์ปรินท์.

งามพิศ สัตย์สรวง. (2543). ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและคติชาวบ้านเกี่ยวกับข้าว. ใน ข้าวกับวิถีชีวิตไทย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

- เจริญ ไวรวัจนกุล. (2544). วัฒนธรรมอินโดจีน. สุรินทร์: อาศรมภูมิปัญญา สถาบันราชภัฏสุรินทร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2543). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนะใจ ต้นไทรทอง. (2565). กลยุทธ์การสร้างซอฟต์แวร์ในภาพยนตร์ไทยเพื่อส่งเสริมจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการท่องเที่ยว โรงแรมและอีเวนต์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชญยศ โลพัฒนานนท์. (2021). ความสอดคล้องของโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตภาพยนตร์ไทยกับยุทธศาสตร์การส่งเสริมภาพยนตร์และวีดิทัศน์ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564) วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์. 13 (1), 43-79
- จิตาภา บำรุงศิลป์ และคณะ. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนบ้านวังรี จังหวัดนครนายก. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 3(3), 1-14.
- ดวงพร คำบุญวัฒน์. (2555). การสื่อสารชุมชน. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- นิธามิล หะยิยะ. (2566). อะไร ๆ ก็ “ซอฟต์แวร์เวอร์”. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นิติ ภาวิครพันธ์. (2022). ‘Soft power’ ไทย: ฝันลม ๆ แล้ง ๆ ของคนใช้แต่อำนาจ. เรียกใช้เมื่อ 24 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.the101.world/why-soft-power-is-not-successful-in-thailand/>
- ปรีชา ตั้งสุขชัยศิริ และคณะ. (2565). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของซอฟต์แวร์ด้านอาหารพื้นถิ่นจังหวัดสุโขทัย. วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 4(2), 77-89.
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1. (3 มีนาคม 2566). การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้. (อริญญา พงศ์สะอาด, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2. (3 มีนาคม 2566). การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้. (อริญญา พงศ์สะอาด, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3. (12 เมษายน 2566). การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้. (อริญญา พงศ์สะอาด, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4. (12 เมษายน 2566). การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้. (อริญญา พงศ์สะอาด, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5. (3 มีนาคม 2566). การสื่อสารซอฟต์แวร์ผ่านสื่อวัฒนธรรมเช่นสรวงปู่ตาของชุมชนกุย-เขมร ในชุมชนท้องถิ่นอีสานใต้. (อริญญา พงศ์สะอาด, ผู้สัมภาษณ์)
- พีระ เจริญวัฒนกุล. (2565). SOFT POWER ที่เป็นมากกว่าการขายของ มุมมองฉบับรัฐศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 24 มิถุนายน 2566 จาก <https://tu.ac.th/thammasat-020565-soft-power>
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2533). การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษาไทยกูย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ภูมิจิต เรืองเดช. (2542). คติชนวิทยา. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- รญาภรณ์ สุคนธ์ทรัพย์. (2561). การบริหารจัดการทรัพยากร Soft Power ของไทย. วารสารรัฐศาสตร์, 60(3), 47-55.
- วรณัย พงศาชลการ. (2550). เนะแซมร์ อินไทยแลนด์: หลากหลายมุมมองและเรื่องราวของปราสาทเขมรในเมืองไทย ตามใจ ตามอารมณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิวเซียมบุคส์.
- วิริยะ สว่างโชติ. (2561). อุตสาหกรรมกับเศรษฐกิจทางวัฒนธรรมสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2556). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ของสังคมที่หายไป. ใน ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ค่ายริมขอบฟ้า: เมืองโบราณ สมุทรปราการ.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2564). วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติสำนักงาน.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2539). ท่องอารยธรรม: การค้นคว้าเกี่ยวกับโบราณคดีในประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า
- อิงอร เนตรานนท์. (2563). พลังอำนาจแห่งชาติซอฟต์แวร์ของไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 11(1), 33-47.
- แอมอนิเย, เอเจียน. (Etienne Aymonier) (2539). บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438. (แปลโดยทองสมุทร โดเรและสมหมาย เปรมจิตต์). เชียงใหม่: สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Copper, R. (2004). Hard Power Soft Power and the Foals of Diplomacy. In Held, D. & Koenig-Archibugi, M. (Eds.), American Power in the 21th Century. U.K.: Cambridge.
- Huse, E. F. (1978). The Modern Manager. St. Paul, Minnesota: West Publishing.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kropotkin, P. (1902). Mutual Aid: A Factor of Evolution. New York: McClure PHILLIPS & Co.,
- Lock, E. (2010). Soft power and strategy. in Parmar, I., & Cox, M. (Eds.). Soft power and US foreign policy: theoretical, historical and contemporary perspectives. Oxfordshire: Routledge.
- Nye, J. S. (1990). Soft Power. Foreign Policy. 80(Autumn), 153-171.
- Nye, J. S. (2021). Soft power: the evolution of a concept. Journal of Political Power, 14(1), 196-208.
- Nye, J. S., Jr. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Basic Books.
- Roselle, L., et al. (2014). Strategic narrative: A new means to understand soft power. Media, war & conflict, 7(1), 70-84.
- Ruiz-Real, J., et al. (2020). Destination branding: Opportunities and new challenge. Journal of Destination Marketing and Management 17(1), 1-13
- Smith, A.G. (Ed). (1996). Communication and Culture: Reading in the codes of human interaction. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Tylor, E.B. (2016). Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom. New York: Dover Publications, Inc.
- Wilson III, E. J. (2008). Hard power, soft power, smart power. The annals of the American academy of Political and Social Science, 616(1), 110-124.
- Yulk, G.A. (2006). Leadership in Organizations. (6th ed.) NJ: Pearson Prentice-Hall.
- Zaharna, R.S. (2007). The soft power differential: Network communication and mass communication in public diplomacy. The Hague journal of diplomacy, 2(3), 213-228.
- Zamorano, M. M. (2016). Reframing cultural diplomacy: the instrumentalization of culture under the soft power theory. Culture Unbound, 8(2), 165-186.